

Olgunlaşma Enstitüleri ve Halk Eğitim Merkezleri'nin Tasarıma Yaklaşımı Üzerine Bir Araştırma

Hatice Nur BOYAN^{1*}, Dilek AKBULUT²

¹EndüstriyelTasarım Ana Bilim Dalı/Fen Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye

²EndüstriyelTasarım Bölümü/Mimarlık Fakültesi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye

*(hnur.boyan@gazi.edu.tr)

Özet - Olgunlaşma Enstitüleri ve Halk Eğitim Merkezleri Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne bağlı yaygın eğitim veren kurumlardır. Her yaş ve her eğitim düzeyinden öğrenciye el sanatları vb. mesleki eğitimler vermektedirler. Araştırmada kurumların tarihi ve eğitim içerikleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bu çalışmada Olgunlaşma Enstitüleri ve Halk Eğitim Merkezleri'nde verilen el sanatları ve nakış eğitimleri üzerinden kurumların tasarıma yaklaşımları, temel tasarım bilgisinin kullanımı ve kurumlardan eğitim alan öğrencilerin edindiği beceri düzeyi ile tasarım bilgisi incelenmiştir. Bu bilgiler ışığında Endüstriyel Tasarım Bölümü ile tasarım anlayışı açısından ne gibi benzerlik veya farklılıklarının olduğu araştırılmak istenmiştir. Karşılaştırmanın gerçekleştirilebilmesi için her iki kurumdan birer nakış öğretmeni ve iki kurumda da nakış eğitimi almış bir öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilip bahsi geçen konularda katılımcı görüşleri alınmış ve kurumların el işinin yanında tasarıma dair teorik bilgilerin de ne kadar aktarılabilirdiği incelenmiştir. Tasarımın ve tasarım yapılabilmesi için de bu konuya özel eğitimin her iki kurumun öğretim elemanları tarafından da önemsendiği görülmüştür. Öğrenciler için de bu konuların, çıkardıkları işler açısından önemli olduğunun farkında oldukları anlaşılmıştır. Diğer yandan Olgunlaşma Enstitüsü'nde alınan tasarım eğitiminin daha kapsamlı olduğu ve eğitim açısından Endüstriyel Tasarım'a daha çok benzediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tasarım, Endüstriyel Tasarım, Olgunlaşma Enstitüsü, Halk Eğitim, el sanatları

A Research on the Approach of Maturation Institutes and Public Education Centers to Design

Hatice Nur BOYAN^{1*}, Dilek AKBULUT²

¹Department of Industrial Design/Institute of Natural and Applied Sciences, Gazi University, Ankara, Turkey

²Department of Industrial Design/Faculty of Architecture, Gazi University, Ankara, Turkey

*(hnur.boyan@gazi.edu.tr)

Abstract - Maturation Institutes and Public Education Centers are non-formal education institutions under the General Directorate of Lifelong Learning within the Ministry of National Education. They provide vocational trainings such as handicrafts etc. to students of all ages and educational levels. In the research, information about the history and educational content of the institutions was included. In this study, the approaches of the institutions to design, the use of basic design knowledge, and the skill level and design knowledge acquired by the students receiving education from the institutions were examined through the handicrafts and embroidery trainings given in Maturation Institutes and Public Education Centers. In the light of this information, it was aimed to investigate what similarities or differences there are in terms of design understanding with the Department of Industrial Design. In order to carry out the comparison, semi-structured interviews were conducted with an embroidery teacher from both institutions and a student who received embroidery education in both institutions, and participant opinions were taken on the aforementioned issues, and the extent to which the institutions were able to transfer theoretical knowledge about design as well as handicraft was examined. It has been seen that design and special training on this subject for designing is important for the instructors of both institutions. It is also understood that students are aware of the importance of these issues in terms of the work they produce. On the other hand, it was observed that the design education received at the Institute of Maturation was more comprehensive and more similar to Industrial Design in terms of education.

Keywords: Design, Industrial Design, Maturation Institute, Public Education, handicrafts

I. GİRİŞ

Her alanın veya disiplinin evriminde, o alan ve onun dayandığı disiplinin muğlak bir bölgeden mantıklı bir araştırma alanına geçiş yaptığı bir an vardır [1]. Yakın zamana kadar tasarım alanı, sanat ve zanaatın tamamlayıcısı olmuştur. Endüstriyel Tasarım disiplininin Sanayi Devrimi'nden bu zamana ortaya çıkışına, gelişimine ve zanaat uygulamalarından endüstrileşmeye geçişe baktığımızda burada tanımlandığı gibi, neden tasarımın uzun süre sanat ve zanaatın tamamlayıcısı konumunda olduğu anlaşılmaktadır. Tasarımın endüstriyel bir disipline dönüşmesiyle birlikte, tasarım çalışmaları alanının yeni ele almaya başladığı sorumluluklar da gelişmiştir. Tasarım artık araçlara, giysilere, mobilyalara veya reklamlara olduğu kadar medya veya bilgi ürünleri arasındaki süreçlere, ara yüzlere kolayca uygulanabilen geliştirilebilir bir disiplin haline gelmektedir [1]. Tasarımı bu çerçevelerden herhangi biri içinde işleyebilen bir disiplin olarak anlamak, genel bir tasarım teorisi geliştirmek anlamına da gelmektedir. Bu nedenle tasarımı kullanagelen ve birbirinden farklı konumlarda bulunan kurumların tasarımı nasıl ele aldığı ve bunları öğreten kişilerin tasarıma bakış açılarının irdelenmesi ile tasarım disiplininin daha iyi anlaşılabilmesi düşünülmektedir.

Olgunlaşma Enstitüleri ve Halk Eğitim Merkezleri sağladıkları çeşitli kurslar ve eğitimlerle el sanatları ve nakış gibi alanların öğretilmesi, özellikle kadınların istihdamına veya bireysel ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikleri kazanmalarına fayda sağlaması açısından önemli kurumlardır. Bu kurumlardaki eğitim içeriklerine bakıldığında Endüstriyel Tasarım bölümlerindeki gibi tasarıma dair bilgiler aktarıldığı ve öğrencilerin bu bilgiler ışığında kendi ürünlerini tasarlayıp ürettiği görülmüştür. Böylelikle bu kurumlarda görevli öğretim elemanları ve ders alan öğrenciler için tasarımın ne anlam ifade ettiği ve tasarımın onlar için önemini ne olduğu bu çalışma kapsamında incelemeye alınmıştır. Bu sayede Endüstriyel Tasarım eğitimi ile el sanatları eğitimleri arasındaki benzerlikler ve farklar gözlemlenip eğitime katkı sağlayabilecek potansiyellerin keşfedilebileceği ve tasarım araştırmaları açısından da yeni tartışmaların ortaya çıkıp yeni çalışmalara kaynaklı edileceği düşünülmektedir.

A. Tasarım Nedir?

Philip Rawson'ın [3] kitabında tasarım için "Bir kavramı, bir fikri somutlaştırır, nesneleştirir ve görsel bir ürüne dönüştürür. Bu nedenle zihinsel modelleme olarak değerlendirilebilir. Tasarım, fiziksel dünyayı şekillendirerek temel insan faaliyetlerinden türetilen çeşitli soyut fikirlerdir." der. Tasarım süreç olarak moda, mimarlık, grafik ve hatta elektronik devre tasarımına kadar birçok alanda yapılan etkinliklerdir [4]. Endüstriyel tasarım bu alanlarla kesişmekle birlikte kitlesel üretilen ürünlerin veya nesnelere projelendirilmesidir [4]. Oxford Sözlüğüne göre de "tasarım" kavramı ilk kez 1588 yılında kullanılmıştır [5]. Sözlükte "olması gereken bir şey için bir kişi tarafından tasarlanan bir plan veya gerçekleştirilen şema; bir sanat eserinin ilk grafik taslağı veya bir eserin icrası için bağlayıcı olacak uygulamalı sanatların bir nesnesi." şeklinde tanımlanmıştır [5].

B. Endüstriyel Tasarım Nedir?

Dünya Tasarım Örgütü'ne göre: "Endüstriyel Tasarım, inovasyonu yönlendiren, iş başarısı oluşturan ve yenilikçi ürünler, sistemler, hizmetler ve deneyimler aracılığıyla daha iyi bir yaşam kalitesine yol açan stratejik bir problem çözme sürecidir. Endüstriyel Tasarım, olan ve mümkün olan arasındaki boşluğu doldurur. Bir ürünü, sistemi, hizmeti, deneyimi veya işi daha iyi hale getirmek amacıyla sorunları çözmek ve birlikte çözümler yaratmak için yaratıcılığı kullanan disiplinler arası bir meslektir. Endüstriyel Tasarım, özünde sorunları fırsatlar olarak yeniden çerçeveyeyleyerek geleceğe daha iyimser bir şekilde bakmayı sağlar. Ekonomik, sosyal ve çevresel alanlarda yeni değer ve rekabet avantajı sağlamak için inovasyon, teknoloji, araştırma, işletme ve müşterileri birbirine bağlar." şeklinde tanımlanmaktadır [6]. Yine Dünya Tasarım Örgütü'nce "Endüstriyel tasarım, yenileşim, ticari başarı ve daha iyi bir yaşam getiren ürünlerin, sistemlerin, hizmetlerin ve deneyimlerin geliştirilmesi için kullanılan stratejik bir problem çözme sürecidir." şeklinde özetlenmiştir [6].

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda ise ilk olarak 554 Sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname [7] ile tasarım "bir ürünün tümü, veya bir parçası veya üzerindeki süslemenin, çizgi, şekil, biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi insan duyuvarı ile algılanan çeşitli unsur veya özelliklerinin oluşturduğu bütünü" olarak tanımlanmıştır. Günümüzde ise bu yasa yürürlükten kaldırılmış ve tasarımın tanımı "Tasarım, ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme veya yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümüdür." şeklinde 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu içinde güncellenmiştir [8].

C. Türkiye'de Eğitim

Türkiye'de eğitim 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre yaygın ve örgün olmak üzere iki şekilde yürütülmektedir [9]. Örgün eğitim okul sistemini ifade ederken yaygın eğitim; örgün eğitime katılmamış ya da eğitimi yarım kalmış kişilerle hayat boyu öğrenmeyi kapsamaktadır. El sanatları gibi eğitimler yaygın eğitimle her yaş grubundan insana verilebilmektedir.

C.1. Hayat Boyu Öğrenme

Hayat boyu öğrenme, insanın doğduğu andan ölene kadar devam eden öğrenmenin belli bir yaşla sınırlı olmadığı eğitim anlayışıdır [10]. Hayat Boyu Öğrenmeyi "Bireysel, toplumsal ve istihdam ile ilgili bir yaklaşımla bireyin bilgi, beceri ve yetkinliklerini geliştirmek amacıyla örgün eğitimin dışında hayatı boyunca katıldığı her türlü öğrenme etkinlikleri" olarak Milli Eğitim Bakanlığı yönetmeliğinde tanımlamıştır. Kişisel gelişim ve kendi kendine sürdürülebilirlik sağlanmasıyla toplumdaki aktif vatandaş sayısının ve istihdam edilebilirliğin artırılmasına katkı sağlar. Ülkemizde Hayat boyu öğrenmeye katılım oranları 2007'den 2016'ya kadarlık süreçte %99 artarak %11,5 olmuştur [11].

Hayat boyu öğrenme kavramı da ilk olarak 1919 yılında İngiltere Kalkınma Bakanlığı'nın bir raporunda yer almıştır.

Rapora göre yetişkin eğitiminin yurttaşlığın ayrılmaz bir parçası olması gerektiği savunulmuş ve yalnızca yetişkinliğin erken dönemleriyle ya da az sayıda kişiyle sınırlı değil “hayat boyu” olması gerektiği vurgulanmıştır [12].

UNESCO hayat boyu öğrenme kavramının gelişmesi için 1972 yılında yedi kişiden oluşan uluslararası bir kurul oluşturmuş raporlar yayınlamıştır [13].

1996 yılı “Avrupa Yaşam Boyu Öğrenme Yılı” olarak ilan edilmiş ve bu durum hayat boyu öğrenme kavramının dünyada yaygınlaşmasını sağlamıştır [11]. Takip eden yıllarda ise “Yaşam Boyu Öğrenme Bildirgesi” yayınlanmış ve sekiz yeterlilik ilan edilerek kabul edilmiştir [14].

Bu sekiz yeterlilik şöyledir:

- “Ana dilde iletişim yeterliği,
- Yabancı dillerde iletişim yeterliği,
- Matematik, fen ve teknoloji temel yeterliği,
- Sayısal (dijital) teknoloji yeterliği,
- Öğrenmeyi öğrenme yeterliği,
- Sosyal yeterlik ve yurttaşlık yeterliği,
- İnisiyatif yeterliği ve girişimcilik duygusu ve
- Kültürel farkındalık ve kültürel anlatım yeterliği.”

Türkiye’de hayat boyu eğitim işlevini yerine getiren eğitim birimleri halk eğitimi, yetişkin eğitimi ve yaygın eğitim gibi isimler altında toplanmıştı fakat bu isimlerle faaliyet gösteren kurumların hepsi 25/8/2011 tarihli ve 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü’nden Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’ne bağlanmıştır [10]. 02.12.2016 tarihli ve 6764 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile de Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 3’üncü maddesinin (ç) bendine göre “e) 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanununa göre aday çırak, çırak, kalfa ve ustaların genel ve meslekî eğitimlerini sağlamak” görevi Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü’ne devredilmiş ve 335 mesleki eğitim merkezi de bu müdürlüğe bağlanmıştır [15].

Hayat boyu öğrenme kurumları ise şunlardır:

- Yetişkin eğitimi okuma-yazma faaliyetleri
- Mesleki eğitim Merkezleri
- Yaygın eğitim programları
- Olgunlaşma Enstitüleri
- Halk eğitim Merkezleri
- e- öğrenme kaynakları
- Açık Öğretim okulları
- Engelsiz öğrenim
- Yüksek öğretim

C.2. Olgunlaşma Enstitüleri

Tarihte ilk Olgunlaşma Enstitüsü İstanbul Beyoğlu’nda bir binanın Varlık Vergisi’nden ötürü satışı çıkarılıp çok ucuza Maarif Müdürlüğü’ne satılmasıyla 1945 yılında açılmış ve uzan yıllar modaya yön veren bir kurum olmuştur. İkinci olarak da 1958 yılında Ankara Olgunlaşma Enstitüsü kurulmuştur. Bu dönemlerde tam adı Kız Teknik Öğretim Ankara Olgunlaşma Enstitüsü olan kurum verdiği iki yıllık eğitimlerle Türk giyim kuşamına öncülük etmiştir [16].

Mesleki ve teknik eğitim veren bu kurumlar uygulamalı becerileri kazandırmanın yanı sıra bilimsel ve teknolojik dersler de vermektedir [16].

Olgunlaşma Enstitüleri cumhuriyetin başlarından günümüze kadar pek çok şehirde açılmış ve farklı el sanatlarına yönelik eğitimlerine devam etmektedir. El sanatları ile ilgili oluşturduğu kurumsal imajın yanında üretilen ürünlerin gelenekten beslenmesi de Olgunlaşma Enstitüleri’nin temel özelliklerindedir [17].

Olgunlaşma Enstitüleri’nin amaçları ve işlerliği özel bir tüzükle belirlenerek Geleneksel Türk el sanatlarını araştırma, geliştirme, koruma, üretme ve geleceğe aktarma noktasında önemli bir misyon edinmiştir. Bu misyon doğrultusunda el sanatlarını yurt içinde ve yurt dışında da tanıtarak bu alandaki sanatsal eğitim ve üretimi birlikte gerçekleştiren tek eğitim kurumu olma özelliğini taşımaktadır [16].

Enstitülerde el sanatları, nakış, seramik, giyim, makine nakışları, moda tasarım, resim, ebru, kuyumculuk ve takı tasarım, çocuk gelişimi, kuaförlük gibi birçok alanda eğitim verilmektedir. Enstitülerin buldukları şehir ve bölgelere göre de bazı bölümler farklılık göstermektedir. Örneğin Antalya Olgunlaşma Enstitüsü’nde turizme yönelik konaklama ve seyahat hizmeti gibi bölümler açılmıştır [16].

Olgunlaşma Enstitüleri el sanatlarının tanıtımında ve moda öncülüğü konularında vizyonunu çeşitli defilelerle halka, üst düzey yönetici ve bürokratlara hatta yabancı protokole sunmuş bu doğrultuda mankenlik mesleğinin profesyonelleşmesine katkıda bulunmuştur. Böylelikle Türkiye’nin ilk profesyonel mankeni de olgunlaşma öğrencilerinden Lale Belkis olmuştur [16].

Enstitüler yöresel el sanatlarının korunmasının yanında tiftik üretimi ve tiftik keçesi gibi unutulmakta olan el sanatlarını da canlandırma konularında projeler yürütmektedir. Aynı zamanda enstitüler ürettikleri el sanatlarının desenlerinde yöntemini aslına sadık kalarak günümüz insanının da beğenisine hitap edecek şekilde bir takım modernizasyon işlemleri ve alternatif kullanım şekilleri üretmektedir [17].

C.3. Halk Eğitim Merkezleri

Yaygın eğitim sözlükte halk eğitimiyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Yaygın eğitimin amacı toplumun gereksinimleri doğrultusunda her yaş, seviye ve eğitim düzeyinden insana hizmet vermektir [15]. Halk eğitiminin ilk amacı meslek edindirmek olmayabilir [11]. Halk eğitiminin temel işlev ve amaçları insanların toplum içindeki sorumluluk ve görevlerini daha iyi yerine getirebilir olmasını sağlamak ve kişinin kendi için iyi önemli olan değerlere erişimini sağlamaktır. Ülkemizde hayat boyu öğrenme kapsamında yalnızca yaygın eğitim veren ve en geniş örgütlenmeye sahip kurum da Halk Eğitim Merkezleridir. Haliyle yaygın eğitime katılımın da en sık görüldüğü kurum yine Halk Eğitim Merkezleri olarak karşımıza çıkar [11].

Ülkemizde 1920’li yıllarda okuma ve yazma oranının artırılması için açılan Halk Evleri’nin kapatılmasının ardından yaygın eğitim alanında bir açık oluşmuş ve 1956 yılında ülke çapında Halk Eğitim Merkezleri açılmaya başlanmıştır. 2014 yılı verilerine baktığımızda 987 adet olan merkezler günümüzde Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü’ne bağlı olarak 1000’in üzerinde bir sayıya ulaşmıştır [11].

Halk Eğitim Merkezleri (HEM), örgün eğitime devam edememiş ya da hiç gitmemiş bireylerin yanı sıra zihinsel veya bedensel yeterliliği kısıtlı vatandaşlar için de eğitim veren ayrıca her tür eğitimi almış fakat kendini geliştirmek isteyen insanların da eğitim alabildiği kurumlardır. Yapısal olarak Türkiye’ye özgü faaliyet gösteren HEM’lerin eğitim amacı bilgi aktarmak değil kişilerin davranışlarında olumlu değişimler

meydana getirmek ve sosyal hayatı destekleyecek şekilde kişisel gelişimlerine katkı sağlamaktır [11].

Halk Eğitim Merkezleri'nin temel iki görevi bulunmaktadır [11]:

- Eğitim faaliyeti yapma ve
- Eğitim faaliyetinin yapılmasını destekleme veya sağlama.

Bu şekilde yaşam boyu öğrenmeye katkı sağlayan HEM'lerin misyonlarından biri de küreselleşme ile insanların bilgi ve beceri düzeylerinin de artması ihtiyacı karşısında gelişime açık ve zararlı etkilerine dirençli bir toplum inşa etmektir [11].

Halk Eğitim Merkezleri'nin faaliyetleri üç ana başlıkta toplanmıştır:

- Okuma-yazma kursları
- Mesleki ve teknik kurslar
- Genel alanda açılan kurslar.

HEM'ler örgün eğitimine devam edememiş veya hiç başlamamış bireylerin açık öğretim aracılığıyla ilk, orta ve lise düzeyi eğitim yeterliliklerini tamamlamasına ve diploma sahibi olmalarına aracılık eder. Mesleki ve teknik eğitimleri de mesleki gelişim sağlayarak bireylere meslek edindirmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliğine göre bu kurslardan elde edilen belgeler kalfalık ve ustalık eğitimlerine geçişte değerlendirilir [11].

II. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmada nakış bölümünden Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nde ders vermiş olan bir öğretmen ile Halk Eğitim Merkezinde nakış kursu vermiş olan bir öğretim elemanı ve her iki kurumdan da aynı branşta eğitim almış olan bir öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Eğitim bilim araştırmalarında yarı yapılandırılmış görüşmenin daha uygun olması bu yöntemin seçilme nedenlerindedir [18]. Bahsi geçen katılımcılardan bu araştırmaya katılmaları hususunda bireysel izinler alınmış ve isimleri gizli tutulmuştur. Görüşmeler 2021 yılında yapılmış olup bireylerin kimliklerinin gizliliği açısından da çalışma süreleri ve güncel konuları hakkında yeni bilgilere yer verilmemiştir.

Katılımcılardan biri 28 yıllık öğretmenlik hayatının 20 yılında Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nde görev almıştır. Bu kurumdaki görevi sırasında meslek dersleriyle ve nakış teknikleriyle ilgili derslere girip çeşitli kurslar vermiştir. Lise eğitimini Kız Meslek Lisesi'nde tamamlayıp eğitimine Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Bölümü Nakış Öğretmenliği'nde devam etmiştir. Bu alana ilgisi lisede aldığı sanat dersleri sonucu oluşmuştur. Eğitimi sırasında desen tasarımı, temel tasarım gibi dersler almış renk, doku, ışık gibi konuları görmüştür.

Katılımcılardan diğeri toplamda 30 yıllık öğretmen olup bütün görevlerini çeşitli Halk Eğitim Merkezleri'nde yapmıştır. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Bölümü Nakış Öğretmenliği mezunudur. El sanatları ve sanata yöneliminin lisede branş seçimiyle başladığını belirtmiş o dönemde meslek lisesinde nakış branşına yönelerek üniversitede de o alandan bölüm seçilebildiğini belirtmiştir. Üniversitede temel tasarım, desen tasarımı, desen çizimi, motif oluşturma gibi dersler alıp ders içeriklerinde doğadan aldıkları dokulardan yararlanarak sıfırdan bir desenin çıkarılması gibi dersler işlemişlerdir.

Son katılımcı ise el sanatları öğrencisi olup sırma alanında uzmanlık için eğitimlerine Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nde

devam etme kararı almıştır. Lise mezunu olup annesinin kendisine çeyiz hazırlaması için yönlendirmeleriyle el işlerine yöneltilmiş ve yaptıkça ilgisi artmıştır. Öğrendikçe devam etmenin hoşuna gittiğini belirtip el işlerini "Hem vakit geçirme hem de keyif alma işi." olarak tanımlamaktadır. Bu alanda verilen eğitimlere Halk Eğitim Merkezleri'nde başlamıştır. Eğitimlerin devamında bu işi meslek edinebileceğini öğrenmiş ve evine de yakın olması ve tanınmış bir kurum olması sebebiyle Gazi Üniversitesi Mesleki ve Teknik Eğitim kurslarına gidip kalfalık belgesi almıştır. Eğitiminin devamında Yunus Emre Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde bir yıllık ustalık eğitimi almış ve aynı okulda stajını tamamlamıştır. Olgunlaşma Enstitüsü'ne ise uzmanlaşmak istediği ve eksik kalan branşları tamamlamak için başlamıştır. Olgunlaşma Enstitüsü'nden eğitim alma kararını verme sebebi olarak da tüm belgelerini aldığı halde her branşın eğitiminin sadece Olgunlaşma Enstitüsünde olmasından kaynaklandığını belirtmiştir.

Katılımcılara mevcut aldıkları eğitimler göz önünde bulundurularak tasarım, temel tasarım, tasarım uygulamaları, tasarım eğitimi gibi konularda gözlem ve tecrübelerini eğitim ve uygulama çerçevesinde aktarabilecekleri çeşitli açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Bu sayede araştırmada ortaya konmak istenen karşılaştırmalı durum analizinin ortaya konması amaçlanmıştır.

III. BULGULAR

Olgunlaşma Enstitüsü Öğretmeninin Görüşmesinden Çıkarımlar: Aldığı eğitimlerin tasarıma yönelik öğrendiği kısımların tamamını, çalıştığı kurumların hepsinde aktaramadığını öğrenilmiş önceden çalıştığı kız meslek liselerinde de eğer müfredatta varsa konunun anlatıldığını fakat yoksa bir bilgi aktarımının olmadığını söylemiştir. Olgunlaşma Enstitüsü'nde de temel tasarım gibi derslerin müfredatlarda mevcut olduğunu fakat bu dersleri kendisinin değil Resim İş Bölümü öğretmenlerinin verdiğini belirtmiştir.

Olgunlaşma Enstitüsü'nün eğitimi çoğunlukla uygulamayı kapsayan eğitimlerdir, tasarımla ilgili teorik ders fazla olmayıp işletme bilgisi, inkılap ya da öğrencilerin eğitim aldığı alanın tarihçesinin onlara ders olarak verildiğini belirtmiştir. Öğrencilerin, tasarımı hem ayrı ders olarak hem de ünitelerin kendi içinde, işleme tekniğinin özelinde ayrı tasarım dersi olarak aldığını belirtmiştir. Bu derslerde işlemenin tekniğinin tasarımı belirlemede etken rol oynadığını ve o el sanatının tekniğine adapte edilmiş bir tasarım bilgisi edindiklerini eklemiştir. Tekniğe uygun olmayan desen üretimi yapılmaması için bu konuların olduğunu, temel tasarım ilkelerinin de her konuda ortak olduğunu belirtmiştir.

El sanatlarında da zanaatta da tasarımın çok önemli olduğunu söylemiş, zanaatta arz-talep oluşturup günün şartlarına uygun ürün üretmek ve o işten para kazanma noktasında, ticari amaç gütmeyen yapılan işlerde de estetik kaygılarla tasarımın önemli olduğunu eklemiştir.

Üniversite eğitiminde aldığı tasarım eğitiminin yeterli olduğunu düşündüğünü ve Olgunlaşma öğrencilerine de daha fazla tasarım bilgisi verilmesinin iyi olacağını fakat süre sınırından yetinecekleri kadar öğretildiğini söylemiştir. Öğrencilerin bu işi meslek edinmek isteyip üzerine düşüktükçe tasarımın önemini daha fazla anladığını ve öğrenmek isteyen için de bunun yollarının açık olduğunu ve bir şekilde isteyenin bilgisini arttırdığını belirtmiştir.

Halk Eğitim Merkezi Öğretmeninin Görüşmesinden Çıkarımlar: Halk Eğitim Merkezleri'nde tasarımla ilgili bilgilerini tamamen aktarabildiğini düşünmediğini, merkezlerde her eğitim düzeyinden ve yaşta öğrenci olduğunu ve birçoğunun eğitimin, tasarım boyutuna değil uygulama kısmına ilgisi olduğundan söz etmiştir. Hatta bazı yerlerde gelen öğrencilerin eğitim ve algı seviyelerinin tasarım bilgisi için yeterli gelemediğinden de bahsetmiştir. Tasarımla ilgili derslere ve teorik diğer bilgilere, el sanatları modüllerinde 30 saat kadar yer verildiğinden fakat öğrencilerin talebi doğrultusunda bu derslerin hızlı geçilip direkt uygulamaya geçildiğini belirtmiştir. Ara sıra 15-20 öğrenciden belki bir öğrencinin tasarım kısmına da ilgili olabildiğini, o öğrencilere de özel olarak bilginin aktarıldığını ya da öğrencinin spesifik ilgileri doğrultusunda kendisini geliştirmesi açısından başka kurumlara yönlendirilebildiğini belirtmiştir. Örneğin bir öğrencisinin Maraş işine yoğunlaşmak istediğinden fakat Halk Eğitim Merkezi'ndeki atölyenin bu donanımına sahip olmaması sebebiyle onu Olgunlaşma Enstitüsü'ne yönlendirdiğinden bahsetmiştir.

On yıl öncesine kadar tasarım eğitimi vermeye daha çok özen gösterdiğini çünkü internet kullanımının da bu kadar yaygın olmadığını ve istenilen desenler için bu bilgilere daha çok ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Şimdilerde ise öğrenciler internette görüp beğendiği desenle geldiği için işin teorik kısmıyla ilgilenmeyip uygulamayı öğrenmek istemektedir. Yeri geldiğinde desen ve kompozisyon oluşturma kısmında tasarımı öğretmenler yapmakta ve gelen öğrenciler de sadece el işini işlemektedir.

Katılımcı Halk Eğitim Merkezleri'nde öğrencilerin seçtiği desenlerden desen modernizasyonu ya da sadeleştirme yapıp deseni öğrencilerin işleyebileceği hale kendisinin getirdiğinden bahsetmiştir. Tasarım için ayrılan sürelerin bilgi aktarmaya yeterli sürede olduğunu fakat iki haftalık teorik kısmın 1-2 gün içerisinde işlenip geçildiğini söylemiştir. Kursların hobi amaçlı olup gelen öğrencilerinde kendilerine işleme yapmak, zaman geçirmek ve arkadaş çevresi edinmek için bu kurslara katıldığını belirtmiştir.

Katılımcı geleneksel motifleri bu işin "olmazsa olmazı" şeklinde yorumlamış ve eğitimlerinde daha çok ağırlık verdiğini belirtmiştir. Geleneksel işleri alıp günümüze daha uygun hale getirirken de tasarımın önemli ve gerekli olduğunu söylemiştir.

Katılımcı kendi branşı için tasarımı "Yapılacak işe göre desen seçmek deseni planlamak renklerini planlamak, kumaş üzerine yerleştirirken nereye hangi motif konacak onları planlamaktır." şeklinde tanımlamıştır.

Öğrenci Görüşmesinden Çıkarımlar: Olgunlaşma Enstitüleri'nin iki yıllık eğitim vermesinin hem teorik hem de uygulama bakımından bir avantaj olduğunu ve lisedeki bir yıllık ustalık eğitiminin temel teknikleri alma konusunda iyi fakat uygulama ve gelişme konusunda yetersiz kaldığını söylemiştir. Halk Eğitim kurslarına da uzun süre gidip devam edildiğinde beceri anlamında faydalı olduğunu fakat kurs sürelerinin kısa olmasının ve bazı kursların günlük saatlerinin de az olmasının bu anlamda yetersiz kaldığını belirtmiştir.

Olgunlaşma Enstitüsü'nde öğrenilen el sanatının uygulamasının yanı sıra bu sanatların tarihçesi ve desenlerinden de bahsedildiği fakat Halk Eğitim Merkezleri'nde el sanatının yalnızca uygulama kısmının gösterildiğini belirtmiştir.

Olgunlaşma Enstitüsü'nde ilk yıl temel tasarım eğitimi alıp renk, desen, soyutlama, çizim gibi içeriklerde de eğitim verildiğini ve bu eğitim sonucunda çevresinde gördüğü desen ve tasarımlardaki temel kuralları fark ederek önceden dikkatini çekmeyen ya da kendisine basit görünen detayların da altında yatan sebepleri anlayarak daha çok ilgisini çektiğinden bahsetmiştir. Ayrıca Olgunlaşma Enstitüsü'nde bir branş olarak da iki yıllık temel tasarım eğitiminin olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı tasarım bilgisini desen oluştururken ve bir işleme için kompozisyon yaparken kullandığını ve çizim becerilerine de aldığı derslerin katkısı olduğunu belirtmiştir. Desenlerin hangi sıklıkla ne kadar tekrar edeceği ya tercih edilecek renklerde bu eğitimin faydası bulunduğunu söylemiştir. Katılımcı tasarımı, el sanatlarında tamamlayıcı olarak gördüğünü belirtmiş ne kadar tasarımda bilgi sahibi olunursa meslekte de o kadar gelişebileceğini söylemiştir. Hobi olarak el işleriyle uğraşılması durumları için de tasarımın tamamlayıcı olduğunu ve yine de olması gerekeceğini belirtmiştir. Halk Eğitim Merkezleri'nde direkt uygulamaya geçildiği ve renk, kompozisyon gibi konulardan bahsedilmeden öğrencinin fikri alınarak hocalar tarafından tasarımın yapıldığından bahsetmiştir.

IV. TARTIŞMA VE SONUÇ

Halk Eğitim Merkezleri'nde öğrencilerin çoğunluğun tutumuna göre ya hiç tasarım dersi görmediği ya da çok az gördüğü anlaşılmıştır. Bu durumda tasarım, öğrenci istekleri doğrultusunda desen, renk, kompozisyon oluştururken öğretmen tarafından uygulanan bir araç olmaktadır. Bunun sebebi gelen çoğunluğun hobi amaçlı orada bulunması ve hemen bir el işini ortaya çıkarmak istemesidir. Ayrıca Halk Eğitim Merkezleri'ne gelen insanların eğitim düzeylerinin ve teorik-soyut bilgileri kavrama kapasite ve motivasyonlarının farklılık göstermesi de bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

Olgunlaşma Enstitüleri'nde ise hem branş olarak hem de farklı el sanatları eğitimlerinin içinde ünite olarak tasarım eğitimi verilmektedir. Öğrencilerin çoğunlukla buraya belli bir eğitim sonucu gelip işi meslek edinme amacı ile bulunmaları, dersleri önemsemelerine katkı sağlamaktadır ve yerine göre tasarıma dair bilgilerini de artırma çabasında olmaktadır.

El işlerinin günümüzde ve gelecekte devamlılığının ve profesyonel olarak sürdürülebilmesinin anahtarlarından birinin tasarım olduğu düşüncesi hem öğretmenler hem de işi meslek olarak yapmak isteyen öğrenciler için ortaktır. Desen ve işlemenin doğru şekilde uygulanması ve üretilmesi için tasarımın gerekli olduğu ve kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ders içerikleri ve uygulama bakımından temel tasarım ilkelerinin de büyük oranda benzerlik gösterdiği görülmüştür

Kurumlara göre değişen öğrenci profili ve öğrencilerin ne amaçla eğitim almaya geldiği noktasında, öğrencinin tasarımı ve teorik dersleri önemseme oranı değişmektedir. Bu durumun, yapılan işi bir hobi ya da meslek olarak görmenin büyük oranda etkilediği anlaşılrsa da alınan tasarım eğitiminin tasarım bilinciyle doğru orantılı olduğu ve bu sayede tasarım farkındalığının kişilerde yerleştiği düşünülmektedir. Böylelikle yapılan işin bilincine varan öğrencilerin tasarıma önem verme oranının artacağı düşünülmektedir.

Tasarıma yaklaşımları açısından kurum öğrencileri arasındaki ciddiyet farklılıklarının giderilmesinin, ülke çapında kolektif bir tasarım anlayışı geliştirilmesi noktasında da faydalı olacağı düşünülmektedir. Eğitim süreleri ve

disiplinler üzerine özelleşmeler sözkonusu olduğundan Olgunlaşma Enstitüleri'nde tasarım anlayışının biraz daha oturmuş olduğu ve Temel Tasarım gibi derslere de daha çok yer verildiği görülmüştür. Fakat tasarımın Olgunlaşma Enstitüleri ve Halk Eğitim Merkezleri'nde hala zanaatın ve sanatın tamamlayıcısı rolünde kaldığı ve genel bir tasarım teorisi geliştirilecekse bunun için bu kurumlardaki öğrencilere tasarım bilincinin de aktarılması gerektiği düşünülmektedir.

Bu kurumlardan tasarım eğitimi olarak Olgunlaşma Enstitüleri'nin Endüstriyel Tasarıma daha benzer içerikler sunduğu gözlemlenmiştir. Tasarım bilinci olarak da Olgunlaşma öğrencilerinin Endüstriyel Tasarım bölümlerine yine daha yakın olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırma doğrultusunda ortaya konan çözümler ışığında daha detaylı karşılaştırmaların tasarım eğitimlerinin geliştirilmesi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir

REFERANSLAR

- [1] K. Friedman, "Theory construction in design research: criteria: approaches, and methods," *Des. Stud.*, vol. 24, no. 6, pp. 507–522, 2003.
- [2] H. Pirim, "Yapay zeka," *J. Yaşar Univ.*, vol. 1, no. 1, pp. 81–93, 2006.
- [3] P. Rawson, *Design*. 1987.
- [4] S. Toros, "YARATICI ENDÜSTRİLER VE ENDÜSTRİYEL TASARIM: KAVRAMLAR VE OLGULAR," *HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR DERGİSİ*, vol. 8, no. 1, pp. 311–329, 2021.
- [5] B. Bürdek, *Design: History, Theory and Practice of Product Design*. 2005.
- [6] WDO, "DEFINITION OF INDUSTRIAL DESIGN." <https://wdo.org/about/definition/>.
- [7] KHK 554, "554 Sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Karamame (KHK 554)," *Resmi Gazete*, 1995.
- [8] 6769, "6769 Sayılı Kanun Sınai Mülkiyet Kanunu," *Resmi Gazete*, 2017.
- [9] S. Savaş, "Türk Dünyasında Eğitim Alanındaki Gelişmeler ve Yenilikler," *J. Azerbaijani Stud.*, pp. 269–283, 2009.
- [10] B. Akyol, T. Yavuzkurt, and U. Mehmet, "PISA SINAVINDA BAŞARILI OLAN ÜLKELERDE (SİNGAPUR, FİNLANDİYA VE JAPONYA) YETİŞKİN EĞİTİMİNİN ÖRGÜTLENMESİ VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI," *DİCLE ÜNİVERSİTESİ Sos. BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ*, vol. 12, no. 24, 2020.
- [11] M. Özengi, "Halk Eğitimi Merkezlerinin Kursiyer Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Amasra Halk Eğitim Merkezi Örneği," *Bartın Üniversitesi*, 2017.
- [12] B. Yeaxlee, *Lifelong Education, A Sketch of the Range and Significance of the Adult Education Movement*. London: Cassel and Company Ltd., 1929.
- [13] J. Field, "Lifelong education," *Int. J. Lifelong Educ.*, vol. 20, no. 1/2, p. 5, 2001.
- [14] R. Miser, *Yaşamboyu Öğrenme Kavram ve Bağlam*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Mezunları Derneği Yayını Ayrıntı Basımevi, 2013.
- [15] M. Doğan, *Eğitim Ve Katılım*. TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı., 1997.
- [16] T. Ertan and M. Akın, "Kız Teknik Eğitim-Öğretiminde bir örnek: Ankara Olgunlaşma Enstitüsü," *Ankara Üniversitesi*, 2011.
- [17] S. Gürçayır Teke, "Seçkinleştirilen El Sanatları ve Geleneğin Sınırları: Olgunlaşma Enstitüleri Örneği," *Milli Folk.*, vol. 29, no. 116, pp. 58–72, 2017.
- [18] A. Ekinci and S. Bozan, "Öğretmen Performans Değerlendirme Sürecine İlişkin Okul Müdürü ve Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi : Nitel Bir Çalışma," *Mukaddime*, vol. 9, no. 2, pp. 213–240, 2018.